

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-64>

УДК 332.1:352:338.2

ПРОЕКТНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІЙ

THE PROJECT AND INVESTMENT APPROACH TO THE SOCIAL INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT OF TERRITORIES

Токарева Валентина Іванівна

доктор наук з державного управління, професор,
Донецький державний університет управління
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4304-2617>

Танчик Олена Ігорівна

кандидат економічних наук, доцент,
Донецький державний університет управління
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3632-7422>

Лафазан Іван Геннадійович

студент магістратури,
Донецький державний університет управління
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1739-7019>

Tokareva Valentyna, Tanchyk Olena, Lafazan Ivan
Donetsk State University of Management

Встановлено сучасні проблеми, властиві соціальній сфері регіонів України. Доведено необхідність розвитку соціальної інфраструктури територій, значення соціального інвестування. Проаналізовано соціальні видатки державного та місцевих бюджетів, зокрема на соціальний захист населення. Акцентовано увагу на використанні проектно-інвестиційного підходу до розвитку соціальної інфраструктури, доведено його доцільність. Показано обмеженість інформаційних ресурсів щодо соціальних проектів на державному і регіональному рівнях. Розглянуто соціальні проекти, що реалізуються в Донецькій області. На прикладі реалізованого проекту щодо розбудови соціальної інфраструктури доведено доцільність залучення інвестицій міжнародних організацій, можливість вирішення багатьох соціальних проблем, в тому числі для внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: соціальна сфера регіону, соціальна інфраструктура, територіальний розвиток, проектно-інвестиційний підхід, соціальне інвестування.

Установлены современные проблемы, присущие социальной сфере регионов Украины. Доказана необходимость развития социальной инфраструктуры территорий, значение социального инвестирования. Проанализированы социальные расходы государственного и местных бюджетов, в том числе на социальную защиту населения. Акцентируется внимание на использовании проектно-инвестиционного подхода к развитию социальной инфраструктуры, доказана его целесообразность. Показана ограниченность информационных ресурсов относительно социальных проектов на государственном и региональном уровнях. Рассмотрены социальные проекты, реализуемые в Донецкой области. На примере реализованного проекта по развитию социальной инфраструктуры доказана целесообразность привлечения инвестиций международных организаций, возможность решения многих социальных проблем, в том числе для внутренне перемещенных лиц.

Ключевые слова: социальная сфера региона, социальная инфраструктура, территориальное развитие, проектно-инвестиционный подход, социальное инвестирование.

The article justifies the vital role of the social sphere and the impact of social infrastructure on the sustainable development of territories. Addressing social issues for balanced and sustainable development has been the focus of Ukrainian authorities and academics for a long time. However, insufficient attention has been paid to social infrastructure; in particular, inadequate funding has resulted in its decline. Thus, the study aimed to substantiate the project and investment approach to the social infrastructure development of territories. It has been determined that

the social sphere of Ukraine's regions has specific problems, first of all, regarding limited social expenditures of state and local budgets, namely, for social protection of the population. It has been shown that the lack of a strategic vision of the main priorities of territorial development and the necessary volumes of financing has led to the social infrastructure decrease. Social investments at different levels of government and from various sources have been developed in many countries. Therefore, the use of a project investment approach to social infrastructure development is appropriate. This approach has advantages in the context of financial, material, labour and other resource constraints. It has been outlined that information resources on social projects at national and regional levels are limited. More broadly, social projects are highlighted on local government websites. In particular, the advantages of social projects implemented in Donetsk oblast have been discussed. Furthermore, grant programmes from international organizations are essential in social infrastructure development. A good example can be establishing the Youth Centre «Creative Space 380 volts» in the Kurakhovo community. The centre aims to support the overall development of young people, children, families, people with disabilities, and internally displaced persons through non-formal education. Currently, the Youth Centre activities contribute to supporting the social initiatives of the local population, forming active citizenship among young people, which will create a basis for solving social issues.

Keywords: social sphere of the region, social infrastructure, territorial development, project-investment approach, social investment.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток є пріоритетним завданням держави. Соціальна складова потребує особливої уваги, тому в державних, регіональних і місцевих бюджетах передбачені певні витрати. Питання соціального розвитку регіонів не можуть бути вирішені без інфраструктури територій. Відсутність ефективного загальнодержавного стратегічного бачення основних пріоритетів розвитку територій і необхідних обсягів фінансування обумовили занепад соціальної інфраструктури, що безпосередньо впливає на якість життя населення, формування й реалізації людського та інших видів регіонального капіталу, інноваційного розвитку регіонів [1]. Це обумовлює актуальність обраної теми дослідження, її своєчасність для вирішення проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення соціальних питань для збалансованого сталого розвитку завжди було в центрі уваги української влади. Про це свідчать документи, які приймалися на державному рівні [2]. На регіональному рівні реалізуються стратегії соціально-економічного розвитку областей, функціонують департаменти розвитку інфраструктури облдержадміністрацій. Шляхи вирішення соціальних проблем пропонуються в значній кількості праць науковців. Серед них слід відзначити праці І. Садчикової [3], С. Шульц [4], В. Новікова з колегами [5], Л. Шпак [6], В. Бойченка [7], в яких розглядаються переважно соціально-інфраструктурні аспекти проблеми.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ситуація щодо соціальної інфраструктури загострилася з конфліктом на сході України, що обумовлено збільшенням населення на окремих територіях через наявність внутрішньо переміщених осіб, загальна

кількість яких сягає 2,8 мільйона. Внаслідок цього територіальні громади стикнулися з як с недостатністю площ соціально-інфраструктурних об'єктів для надання послуг, так і не відповідності їх технічного стану вимогам, норми щодо яких регулюються державою з огляду на міжнародну та європейську практику [8]. Вирішення питань можливо за рахунок сучасних механізмів і управлінських підходів, у тому числі за досвідом зарубіжних країн і міжнародних організацій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтування проектно-інвестиційного підходу до розвитку соціальної інфраструктури територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління розвитком територій є складаним і багатоаспектним процесом. Науковці і представники владних структур здебільшого приділяють увагу економічній складовій розвитку [9], який засновується на благополуччі як громади, так і окремої людини. Безумовно, економічна складова є вкрай важливою для сталого розвитку, але його результати оцінюються за значним перебіком показників, в тому числі соціальних, демографічних, екологічних, інноваційних, ринкових і інших [10].

Сучасний досвід зарубіжних країн і попередній щодо управління в нашій країні свідчить про ефективність управління розвитком територій на засадах проектного підходу, завдяки якому можливо, в першу чергу, створити комфортні та сучасні умови для гармонійного розвитку людини, вирішивши таким чином багато питань соціального, науково-інноваційного, освітнього, економічного характеру тощо. Створення комфортного середовища для освіченої, гармонійно-розвиненої людини є кінцевою метою не лише процесу адміні-

стративно-фінансової децентралізації, але й секторальної, якій приділяється значна увага в Україні. Так, до пріоритетних секторів розвитку відносять галузь освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, інфраструктурне забезпечення, культуру житлово-комунального господарства тощо [4, с. 6]. Для досягнення кінцевої мети необхідно застосовувати дієві підходи, методи та інструменти. Одним із таких підходів є саме проектний, який дозволяє досягти унікальних цілей з урахуванням обмежених у часі фінансових, матеріальних, трудових та інших ресурсів.

Значення соціального проекту та інвестування в такі проекти важко перебільшити, оскільки вони приносять користь громаді та націлені на покращення її стану. На нашу думку, саме соціальні проекти зрощують соціальну і громадянську відповідальність. Завдяки втіленню соціальних проектів можливо створити комфортні умови життя для кожної людини, налагодити сприятливий мікроклімат у громаді, підвищити рівень знань, отримати необхідні навички комунікативного, професійного характеру тощо.

Соціальне інвестування є однією з важливих складових державної політики соціо-гуманітарного розвитку, основним механізмом якої є розподіл інвестиційних ресурсів через державний бюджет. В Україні соціальне інвестування реалізується в рамках Міністерства соціальної політики України та Міністерства розвитку громад та територій України. Більш доступними є дані щодо видатків на соціаль-

ний захист населення (табл. 1), які по-суті направлені на підтримку громадян, в тому числі внутрішньо переміщених осіб, і подолання бідності в нашій країні, яка має низькі позиції з якості життя в світових рейтингах.

Дані про соціальні проекти в рамках Міністерства розвитку громад та територій України в повному обсязі не висвітлюються, тільки за окремими позиціями, наприклад щодо містобудування, державної підтримки для будівництва (придбання) доступного житла, і статистично не накопичуються. Більш широко про проекти соціального значення надається інформація на сайтах місцевої влади. Так, в місті Маріуполі реалізуються щонайменше п'ять проектів соціального значення: «Утримання молоді в Донецькому регіоні» (сфокусований на створення в місті умов для освітнього та професійного зростання молоді Донецького регіону та їх привабливості жителів інших регіонів), «Сучасні медичні послуги у місті» (націлений на підвищення якості всіх складових системи охорони здоров'я міста), «Розвиток кадрового потенціалу муніципалітету» (спрямований на розвиток муніципального менеджменту) та «Розвиток кадрового потенціалу соціальної інфраструктури міста» (фокус на залучення молоді до управління містом), «Система обробки та задоволення скарг населення» (підвищення якості соціальних послуг, їх клієнтоорієнтованості та прозорості). Ці проекти вирішують сукупність соціальних питань у місті, однак разом з тим, інвестовані кошти будуть виправдані і через

Таблиця 1

Видатки на соціальний захист населення у 2019 році*

Статті витрат	Обсяг, грн.	Частка, %
Державний бюджет	55232954,7	8,00
Соціальний захист військовослужбовців	49512372,0	7,17
Соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС	15813839,2	2,29
Соціальний захист працівників державного управління	12546639,0	1,82
Охорона здоров'я	120526514,4	17,46
Місцеві бюджети	30569510,1	4,43
Соціальний захист сімей	26790602,5	3,88
Компенсація житлових витрат	46647991,3	6,76
Соціальний захист пенсіонерів	295902703,9	42,87
Соціальний захист в разі тимчасової втрати працездатності	10834335,5	1,57
Соціальний захист в разі професійної хвороби або нещасного випадку на виробництві	11392554,9	1,65
Соціальний захист безробітних	9898769,0	1,43
Соціальні виплати роботодавців	4562490,3	0,66
Всього видатків	690231276,9	100,00

*За даними Державної служби статистики України

підвищення конкурентоспроможності регіону та інноваційності його економіки [11]. Важливе значення в соціальному інвестуванні мають вкладення бізнесу, а також гранти міжнародних організацій у розвиток територій і громади.

Так, протягом вересня 2020 – червня 2021 років в Курахівській громаді реалізується неприбутковий проект, метою якого є підтримка всебічного розвитку молоді, дітей, жінок і сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, людей з обмеженими можливостями, а також внутрішньо переміщених осіб. З цією метою створюється молодіжний центр «Креативний простір 380 вольт». Щодо молоді, то представники її пасивної частини в молодіжному хабі отримують розвиток через участь у заходах з неформальної освіти і залучаються до активного життя у громаді, реалізації культурних та соціальних проектів. Молодіжний центр сприяє підтримці соціальних ініціатив місцевого населення та сприяння їх реалізації.

У рамках створеного простору для неформального навчання проводяться тренінги, семінари, майстер-класи, хакатони для молоді та зацікавленого населення громади. Населення залучається за допомогою інформаційної кампанії за участю волонтерів, міської та соціальної служб. Запланована. Враховуючи той факт, що Курахово розташоване близько до лінії зіткнення (майже 20 км) та кількість внутрішньо переміщених осіб є значною, планується робота з соціалізації їх дітей і залучення в активне життя місцевої громади.

До створення молодіжного центру на території громади були відсутні молодіжні, соціальні і розважальні центри. Опитування волонтерами через Instagram місцевого насе-

лення показало потребу в освітньому центрі, в якому буде зосереджено багато напрямів для отримання необхідних знань та навичок через неформальну освіту. Важливо, що для фінансового забезпечення реалізації проекту конкретизовано завдання – налагодження співпраці з міжнародними організаціями, які діють на території Курахівської громади, з центром зайнятості, з Курахівською громадою щодо подальшого фінансування діяльності центру. Наразі проект реалізується із залученням грантових коштів міжнародної організації у сумі 155,7 тис. грн. з певним розподілом фінансових ресурсів (рис. 1).

Після закінчення проекту команда молодіжного центру продовжить діяльність за рахунок коштів іноземних інвесторів шляхом написання проектів. Крім того, з Курахівською громадою підписано Меморандум про взаєморозуміння, у якому визначено напрями діяльності Центру та узгоджено фінансування з коштів держбюджету. Визначено такі напрями діяльності молодіжного центру: активна громадська діяльність; національно-патріотичне виховання; неформальна освіта; волонтерський рух; реалізація творчого потенціалу; формування здорового способу життя; дозвілля молоді у вільний від навчання час. Усі верстви населення отримують безкоштовні послуги.

Молодіжний центр знаходиться у комунальній власності міської ради та розташований у приміщенні центру культури та дозвілля. Наразі активно працюють такі гуртки (колективи), як театральна студія, вокальна студія, танцювальний колектив, зразкова студія образотворчого мистецтва, різьблення по дереву, випалювання, гончарна майстерня, майстерня чудес, аматорське об'єднання «Бере-

Рис. 1. Структура фінансових ресурсів проекту

гиня», фольклорний ансамбль «Журавка». Створення простору для неформального навчання забезпечить високий рівень якості освітніх послуг у різних сферах діяльності: соціальна робота; медіа-грамотність; лідерські здібності; фізичне, моральне, естетичне, патріотичне виховання; психологія; розвиток волонтерства.

Висновки. У статті обґрунтовано важливу роль соціальної сфери та значимість соціальної інфраструктури для сталого розвитку територій. Визначено, що соціальній сфері регіонів України властиві певні проблеми, перш за все, щодо обмежених обсягів видатків державного та місцевих бюджетів, зокрема на соціальний захист населення. Відсутність ефективного загальнодержавного стратегічного бачення основних пріоритетів розвитку територій і необхідних обсягів фінансування зумовили занепад соціальної інфраструктури. Соціальне інвестування на різних рівнях управління і з різних джерел є розвиненим у багатьох країнах. Тому акцентовано увагу на використанні проектно-інвестиційного під-

ходу до розвитку соціальної інфраструктури, який має переваги за умов обмежених у часі фінансових, матеріальних, трудових та інших ресурсів. Показано, що інформаційні ресурси щодо соціальних проектів на державному і регіональному рівнях є обмеженими. Більш широко соціальні проекти висвітлюються на сайтах місцевої влади. Зокрема, розглянуто соціальні проекти, що реалізуються в Донецькій області. Важливе значення в розвитку соціальної інфраструктури мають гранти міжнародних організацій, прикладом використання яких є створення молодіжного центру «Креативний простір 380 вольт» у Курахівській громаді, який відповідає її потребам. Метою центру є підтримка за рахунок неформальної освіти всебічного розвитку молоді, дітей, сімей, людей з обмеженими можливостями, а також внутрішньо переміщених осіб. Діяльність молодіжного центру сприяє підтримці соціальних ініціатив місцевого населення, формуванню активної громадянської позиції у молоді, що створить підґрунтя для вирішення соціальних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Петрик І.В. Інноваційна діяльність в Україні: сучасні тенденції, проблеми, заходи з активізації. *Молодий вчений*. 2019. № 4(68). С. 510–516.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>
3. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження / ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд імені Фрідріха Еберта. Київ, 2017. 108 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/13246.pdf>
4. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; за ред. С. Л. Шульц. Львів, 2018. 140 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180101.pdf>
5. Державне інвестування в соціальний розвиток (інфраструктурний аспект) / Новіков В.М., Макарова О.В., Откидач М.В. / тех. ред. Герасименко І.В. : Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2020. 89 с. URL: <https://www.idss.org.ua/arhiv/ДЕРЖАВНЕ%20ІНВЕСТУВАННЯ.pdf>
6. Шпак Л.О. Соціальна інфраструктура як складова соціально-економічного розвитку регіону. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. № 1. С. 5–8.
7. Бойченко В. Стратегічні напрями розвитку соціальної інфраструктури сучасного міста. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2020. № 25. С. 49–55.
8. Дятлова В.В. Система організаційно-технічного регулювання економіки: трансформаційні процеси в Україні : монографія. Донецьк : ВІК, 2011. 399 с.
9. Буркинський Б.В., Харічков С.К., Уманець Т.В., Герасимчук З.В., Хумарова Н.І., Вахович І.М. Економічне оновлення регіону: аналіз ситуацій та рішення : монографія. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2008. 494 с.
10. Diatlova V., Petryk I. Sustainable development: methodical approaches and key indicators of assessment. *Детермінанти сталого розвитку економіки : міжнародна колективна монографія / Під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., д.ю.н., проф. Устименка В.А.* Київ : Інтерсервіс, 2019. С. 160–170.
11. Дятлова Ю.В., Тарасенко Д.Л. Інноваційний розвиток економічних систем: державний і регіональний аспекти фінансування. *Менеджер : Вісник Донецького державного університету управління. Серія «Економіка»*. 2021. № 1(90). С. 37–45.

REFERENCES:

1. Petryk I.V. (2019) Innovatsiina diialnist v Ukraini: suchasni tendentsii, problemy, zakhody z aktyvizatsii [Innovative activity in Ukraine: current trends, problems, activation measures]. *Young scientist*, № 4(68), pp. 510–516. (in Ukrainian)
2. Derzhavna stratehiia rehionalnogo rozvytku na 2021–2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.08.2020 r. № 695 [State strategy of regional development for 2021–2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 05.08.2020 no. 695]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820> (in Ukrainian)
3. Infrastruktura rehioniv Ukrainy. Priorytety modernizatsii. Analitychne doslidzhennia (2017) [Infrastructure of the regions of Ukraine. Priorities of modernization. Analytical research]. Kyiv, 108 p. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/13246.pdf> (in Ukrainian)
4. Shults S.L. (Ed.) (2018) Rozvytok sotsialnoi sfery terytorialnykh hromad v umovakh administratyvno-finansovoi detsentralizatsii [Development of the social sphere of territorial communities in terms of administrative and financial decentralization]. Lviv, 140 p. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180101.pdf> (in Ukrainian)
5. Novikov V.M., Makarova O.V., Otkydach M.V., Herasymenko I.V. (Ed.) (2020) Derzhavne investuvannia v sotsialnyi rozvytok (infrastrukturnyi aspekt) [State investment in social development (infrastructural aspect)]. Electronic edition. Kiev, 89 p. URL: <https://www.idss.org.ua/arhiv/ДЕРЖАВНЕ%20ІНВЕСТИВАННЯ.pdf> (in Ukrainian)
6. Shpak L.O. (2016) Sotsialna infrastruktura yak skladova sotsialno-ekonomichnogo rozvytku rehionu [Social infrastructure as a component of socio-economic development of the region]. *Bulletin of the Eastern European University of Economics and Management. Series « Economics and Management»*, no. 1, pp. 5–8. (in Ukrainian)
7. Boichenko V. (2020) Stratehichni napriamy rozvytku sotsialnoi infrastruktury suchasnoho mista [Strategic directions of development of social infrastructure of the modern city]. *Regional aspects of development of productive forces of Ukraine*, no. 25, pp. 49–55. (in Ukrainian)
8. Diatlova V.V. (2011) Systema orhanizatsiino-tekhnichnogo rehuliuвання ekonomiky: transformatsiini protsesy v Ukraini: monohrafiia [The system of organizational and technical regulation of the economy: transformation processes in Ukraine: a monograph]. Donetsk: VIK, 399 p. (in Ukrainian)
9. Burkynskiy B.V., Kharichkov S.K., Umanets T.V., Herasymchuk Z.V., Khumarova N.I., Vakhovych I.M. (2008) Ekonomichne onovlennia rehionu: analiz sytuatsii ta rishennia: monohrafiia [Economic renewal of the region: analysis of situations and decisions: monograph]. Odessa: IPREED NASU, 494 p. (in Ukrainian)
10. Diatlova V., Petryk I. (2019) Sustainable development: methodical approaches and key indicators of assessment. Determinanty staloho rozvytku ekonomiky: mizhnarodna kolektyvna monohrafiia [Determinants of sustainable economic development: an international collective monograph]. Kyiv: Interservice, pp. 160–170.
11. Diatlova Yu.V., Tarasenko D.L. (2021) Innovatsiinyi rozvytok ekonomichnykh system: derzhavnyi i rehionalnyi aspekty finansuvannia [Innovative development of economic systems: state and regional aspects of financing]. *Manager: Bulletin of Donetsk State University of Management, Economics series*, no. 1(90), pp. 37–45. (in Ukrainian)